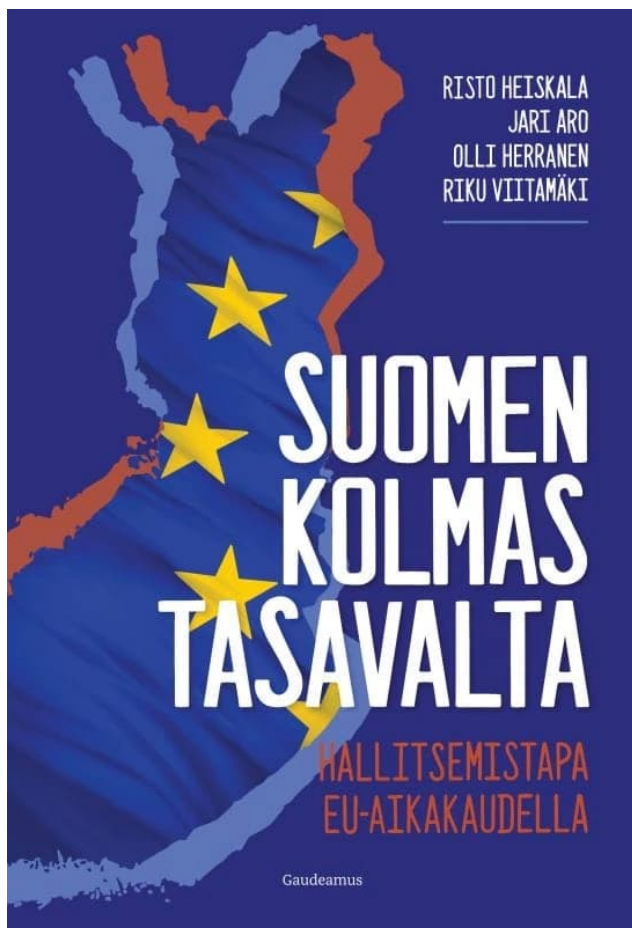

Kirja-arvio: Puolivillaista tarinointia EU-Suomesta

16.3.2023 / Tapio Raunio / Artikkelit, Arviot / Euroopan unioni, kirjallisuus, Suomi / 6 minuutiksi luettavaa

Suomen kolmas tasavalta: Hallitsemistapa EU-aikakaudella -teos tarjoaa ohutta tulkintaa Euroopan unionista ja Suomen EU-jäsenyydestä.

Heiskala, Risto; Aro, Jari; Herranen, Olli & Viitamäki, Riku (2022): *Suomen kolmas tasavalta: Hallitsemistapa EU-aikakaudella*. Helsinki: Gaudeamus. 2022. 460s.

Suomi on ollut Euroopan unionin (EU) jäsen kohta 30 vuotta. Sinä aikana on julkaistu valtava määrä tutkimuksia niin EU:n päätöksenteosta kuin integraation vaikutuksista jäsenmaiden kansalliseen politiikkaan. Suomessa Eurooppa-tutkimus on edelleen verraten ohutta, mutta kotimaiset tutkijat ovat kuitenkin analysoineet varsin kattavasti suomalaisen yhteiskunnan ”eurooppalaistumista” sekä jonkin verran myös unionin poliittista järjestelmää.

Täten jokainen uusi tutkimus tulisi suhteuttaa aikaisempaan kansainväliseen ja kotimaiseen kirjallisuuteen. Mikä on uuden tutkimuksen tuottama lisäarvo ja miten se edistää ymmärrystämme EU:n ja kansallisen politiikan yhteyksistä?

Suomessa Eurooppa-tutkimus on edelleen verraten ohutta, mutta kotimaiset tutkijat ovat kuitenkin analysoineet varsin kattavasti suomalaisen yhteiskunnan ”eurooppalaistumista” sekä jonkin verran myös unionin poliittista järjestelmää.

Risto Heiskalan, Jari Aron, Olli Herrasen ja Riku Viitamäen kirjassa ei aseteta

tutkimuskysymyksiä. Tutkimustehtävä puolestaan on muotoiltu seuraavasti sivulla 12: *”Tämä kirja kuvaa sitä uutta hallitsemistapaa ja niitä uusia politiikan, hallinnon, talouden ja ideologian reunaehtoja, jotka luonnehtivat kolmatta tasavaltaa ja sulkevat siltä joitain aikaisemmin avoimma olleita polkuja mutta myös avaavat uusia”*.

Hallitsemistavan ohella teos tutkii *”keskeisessä asemassa olevia poliitikkoja ja virkailijoita, joita kutsumme Suomen eurooppalaiseksi valtioaateliksi.”* Valtioaateli käsittää noin 500 suomalaista poliitikkoa ja virkahenkilöä, jotka ovat keskeisissä asemassa maamme EU-politiikassa tai työskentelevät unionin instituutioissa.

Teoksen nimessä esiintyvällä ”kolmannella tasavallalla” kirjoittajat tarkoittavat Suomen EU-jäsenyyttä erotuksena ensimmäisestä tasavallasta, eli ajasta itsenäistymisestä toiseen maailmansotaan sekä toisesta tasavallasta, joka puolestaan sijoittuu toisesta maailmansodasta 1990-luvulle. Aineistona ovat poliittishallinnollisen eliitin ansioluettelot (460), eliittihaastattelut (50) sekä median keskustelupuheenvuorot vuodelta 2019.

Lavea tutkimusasetelma, laihat tulokset

Teoksessa on 13 lukua, ja se jakaantuu neljään osaan. Luvut 2-4 ovat lähinnä taustoittavia ja luvuissa 5-8 tarkastellaan ”valtioaatelin” toimintaa Suomessa sekä unionin instituutioissa. Luvut 9-11 muodostavat epäyhtenäisen kokonaisuuden – lukujen teemoina ovat integraation tulevaisuus, koronapandemia ja kansalaisten kommentit EU:sta mediassa. Neljännessä osassa on kaksi pitkähköä reflektoivaa lukua, joista luku 12 arvioi unionia sosiologisen yhteiskuntateorian valossa ja luku 13 puolestaan ensisijaisesti hahmottelee integraation haasteita.

Kirjan kahdessa viimeisessä osassa nostetaan lisäksi esiin sellaisia käsitteitä ja teoreettisia argumentteja, joita ei esiinny teoksen alkupuolella. Löysää tai puhtaasti kuvailevaa kirjoittelua on kautta linjan aivan liikaa. Välillä kirjoittajat nojaavat lähes suoraan haastatteluihin, välillä puolestaan on epäselvää, mihin kirjoittajien tulkinnat nojaavat.

Teoksen perusongelmana on sen laveus – teemoja on yksinkertaisesti liikaa ja niitä käsitellään kovin pintapuolisesti. Kirjan mahdolliset löydökset jäävät tästä johtuen valitettavan mitäänsanomattomiksi – esimerkkeinä mainittakoon havainnot EU-instituutioiden ”arkisuudesta” tai unionin päätöksenteosta yhteisen ja kansallisten intressien yhteensovittamisena.

Teoksen perusongelmana on sen laveus – teemoja on yksinkertaisesti liikaa ja niitä käsitellään kovin pintapuolisesti. Kirjan mahdolliset löydökset jäävät tästä johtuen valitettavan mitäänsanomattomiksi.

Teoksessa painotetaan lisäksi unionin erikoislaatuisuutta (*sui generis*) ja sen seurauksia EU:n kyvyille ratkaista 'kohtalokkaita' ongelmia. Historiallinen osuus – jossa lähinnä tarkastellaan poliittishallinnollisen eliitin taustoja – jää irralliseksi eikä teoksessa muutenkaan analysoida syvällisemmin toisen ja kolmannen tasavallan eroja ja yhteneväisyyksiä.

Analyysi kansalaisten mediakirjoituksista on valaiseva, mutta sen rajaaminen vuoteen 2019 on huono ratkaisu. Koska kirjan aikajänne kattaa koko EU-jäsenyysajan, olisi ollut mielekästä vertailla kansalaisten puheenvuoroja esimerkiksi kolmelta eri vuodelta.

Teos sisältää kuitenkin paljon mielenkiintoista haastattelumateriaalia. Suomalaisten toimijoiden kertomukset esimerkiksi työskentelystä parlamentissa tai komissiossa avaavat hyvin EU-instituutioiden arkea. Mitään uutta ne eivät kuitenkaan tuo.

Kenties tutkimustehtävä olisi kannattanut rajata haastateltavien näkemyksiin ”kolmannen tasavallan” politiikasta? Samalla kirjasta olisi voinut pudottaa pois jopa puolet ilman, että sisältö kärsii siitä.

Aikaisempi tutkimus sivuutetaan lähes kokonaan

Kirjoittajien aikaisemman kirjallisuuden tuntemus on korkeintaan välttävää. Kotiläksyt ovat jääneet tekemättä.

Esimerkiksi **Risto Lampinen**, **Olli Rehn** ja **Petri Uusikylä** toimittivat heti jäsenyyden alussa vuonna 1998 teoksen Suomen EU-asioiden valmistelujärjestelmästä (Eduskunnan kanslian julkaisu 7/1998). Samoin **Olli-Pekka Viinamäki** analysoi niin **EU:n kuin Suomen hallintokulttuuria vuonna 2007 julkaistussa kirjassaan**.

Anna Hyvärinen on julkaissut **Suomen mahdollisuuksia vaikuttaa Euroopan unionin lainsäädäntömenettelyyn käsittelevän väitöskirjansa** ohella useita artikkeleita Suomen EU-vaikuttamisesta. **Kimmo Elo** puolestaan **toimitti vuonna 2021 monipuolisen kokoelman, jossa arvioidaan maamme ensimmäistä neljännesvuosisataa unionissa**. Jälkimmäisestä on myös julkaistu **yleistajuinen artikkeli *Politikasta*-lehdessä**.

Nämä ovat vain muutamia esimerkkejä tutkimuskirjallisuudesta, johon teoksessa olisi ehdottomasti pitänyt viitata. Lisäksi kirjassa on pääosin sivuutettu ne lukuisat teokset, joissa Suomen EU-taipaleen avainhenkilöt ovat avanneet niin maamme liittymistä ja sopeutumista unioniin kuin työskentelyä Brysselissä.

Myös kansainvälinen kirjallisuus on sivutettu lähes kokonaan. Esimerkiksi komission ja parlamentin toimintakulttuureista ja sisäisistä valtasuhteista sekä laajemmin EU:n päätöksenteon jakolinjoista on julkaistu valtava määrä empiirisesti kunnianhimoisia tutkimuksia.

Kyse on vakavasta asiasta: tutkijan eettinen velvollisuus on huomioida aikaisempi kirjallisuus siihen asianmukaisesti viitaten. Nyt havainnot otetaan omiin nimiin.

Teoksessa ei niin ikään lainkaan mainita *eurooppalaistumisen käsitteen lanseerannutta* eurooppalaisen politiikan tutkimuksen emeritusprofessori **Robert Ladrechia**. Suomalaisessa kontekstissa *tätä tutkimussuuntaa on niin ikään edistetty*.

Kyse on vakavasta asiasta: tutkijan eettinen velvollisuus on huomioida aikaisempi kirjallisuus siihen asianmukaisesti viitaten. Nyt havainnot otetaan omiin nimiin.

Tutkimuksen heikko tuntemus näkyy Suomea koskevien havaintojen puutteellisessa selittämisessä ja kontekstualisoinnissa. Eurooppalaistumisen käsitteen mukaisesti jäsenmaihin kohdistuu samanlaisia sopeutumispaineita. Integraation onkin tulkittu johtaneen hallinnon ja päätöksenteon sektorikohtaisuuden vahvistumiseen, virkamiesten roolin korostumiseen asioiden valmistelussa ja niiden koordinoinnissa, parlamentaarisen vaikutuskanavan heikentymiseen sekä alueiden aseman vahvistumiseen.

Samalla jäsenvaltioiden kansalliset poliittiset instituutiot ovat enenevässä määrin alkaneet omaksua varsin yhteneviä organisatorisia ratkaisuja. Esimerkkinä mainittakoon jäsenvaltioiden ministeriöiden rakenteet, joissa on pyritty sopeutumaan komission sisäiseen työnjakoon ja valmistelumalleihin. Vertailevien tutkimusten kautta kirjoittajat olisivat voineet arvioida, miten nämä yleisen tason tulokset pätevät Suomeen.

Asianmukainen vuoropuhelu aikaisemman kirjallisuuden kanssa olisi myötävaikuttanut samalla analyysin syvyyteen. Haastateltavien ääni kuuluu kyllä hyvin, mutta haastatteluihin ei monin paikoin oteta riittävästi etäisyyttä. Aikaisemmista tutkimuksista olisi noussut vaihtoehtoisia tulkintoja ja havaintoja haastateltavien subjektiivisten näkemysten vastapainoksi.

Kirjallisuuden ja yleisempi EU-arjen heikko tuntemus näkyy myös merkillisinä ilmaisuina. Esimerkiksi sivulla 389 todetaan seuraavaa: ”Viime aikoina on jossain määrin myönnetty, että komissaarien työllä on poliittinen aspekti”. Mitäpä muutakaan komission työ voi olla kuin poliittista? Komission puoluepoliittisuus on lisääntynyt ja komissaareilla on aktiiviset yhteydet omiin europuolueisiinsa. Tästä huolimatta luvussa 8 komissio kuvataan lähinnä hallinnollisteknokraattisena koneistona.

EU ansaitsee enemmän huomiota

Kirjassa on selkeän EU-myönteinen argumentaatio, mutta myös eräänlainen eliittivastainen perusvire. Loppulukujen nostot EU:n tulevaisuuden haasteista ovat varsin spekulatiivisia ja

sisältävät runsaasti lähinnä mielipiteiksi luokiteltavia tulkintoja – kuten ehdotukset EU:n päätöksenteon demokratisoimiseksi (s. 387-391).

Teoksessa on vahva normatiivinen ulottuvuus, jonka ytimessä on kritiikki suomalaista mediaa ja poliitikkoja kohtaan: EU:sta pitäisi kirjoittaa ja puhua enemmän, sillä nykyinen kansalaiset eivät hahmota unionin merkitystä. Tähän argumenttiin on toki helppoa yhtyä.

Ehkä kirjoittajien taustoista johtuen – Aro, Heiskala ja Herranen ovat sosiologeja, Viitamäki kansainvälisen politiikan jatko-opiskelija – teos ei huomioi riittävästi ideologioita tai EU:ssa ja Suomessa käytäviä poliittisia kamppailuja.

Teoksessa on vahva normatiivinen ulottuvuus, jonka ytimessä on kritiikki suomalaista mediaa ja poliitikkoja kohtaan: EU:sta pitäisi kirjoittaa ja puhua enemmän, sillä nykyinen kansalaiset eivät hahmota unionin merkitystä.

Mitä seurauksia suomalaisesta konsensushakuisesta EU-asioiden käsittelyjärjestelmästä on? Tarjoaako se etujärjestöille ja kansalaisille aitoja osallistumismahdollisuuksia? Miten EU on vaikuttanut vallan jakautumiseen keskeisissä poliittisissa instituutioissamme? Miten lisääntynyt poliittinen polarisaatio ja populistien nousu ovat heijastuneet politiikan tekoon niin Suomessa kuin Brysselissä? Miten EU-asioiden hallitsemistapa eroaa kotimaan politiikan tai ulkosuhteiden toimintakulttuurista? Nyt tällaisia kysymyksiä vain sivutaan kirjan eri luvuissa.

Kirjasta jää kokonaisuutena sekava, hämmentynyt olo. Tiedettä se ei ole, vaan jonkinlainen puoliteieteellinen kuvaus EU:sta ja Suomen poliittishallinnollisesta eliitistä. Kenelle se on suunnattu, mikä on teoksen kohdeyleisö? Tutkijoille teos ei tarjoa oikeastaan mitään uutta, eikä varmaan itse valtioaatelillekaan.

Tapio Raunio on valtio-opin professori Tampereen yliopistossa.

Artikkelin pääkuva: Markus Spiske/Unsplash
